

1. ХАРАКТЕРИСТИКИ АЛЬТЕРНАТИВНИХ ПАЛИВ

2. ТИПИ ДОСЛІДЖЕНИХ ПАЛИВ (СКЛАДИ)

3. ПЕРЕЛІК СКЛАДІВ ТА МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕНЬ

ХІМІЧНІ СКЛАДИ ПРОДУКТІВ ГАЗИФІКАЦІЇ

CO (об. %)	H ₂ (об. %)	CH ₄ (об. %)	CO ₂ (об. %)	N ₂ (об. %)
табличні дані складу газів для всіх досліджених палив і газів				

ТЕПЛОФІЗИЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ: ФУНДАМЕНТАЛЬНІ РОЗРАХУНКИ

- Молекулярна маса (M_{CP}) – молекулярна маса продуктів згоряння, кг/кмоль

- Нижча та вища теплоти згоряння (Q_l, Q_h) – теплота згоряння продуктів згоряння, МДж/м³ або МДж/кг

- Питомі викиди CO₂ (j_{CO_2}) – кг CO₂/кг палива або кг CO₂/МДж

- Теоретична температура горіння (T_T) – температура горіння продуктів згоряння, К

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕНЬ

Експериментальні випробування

Хроматографічний аналіз складу газу

Визначення теплоти згоряння

Вимірювання температур

Статистична обробка та порівняльний аналіз

ТЕПЛОФІЗИЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ: ІНТЕРПОЛЯЦІЙНІ / ШІ-ОЦІНКИ

- Апроксимація залежностей між складом газів та теплофізичними характеристиками

- Регресійні моделі та машинне навчання

- Інтерполяційна оцінка теоретичної температури горіння (T_T) для нових складів

- Порівняння результатів ШІ-оцінок з фундаментальними розрахунками

МЕТА:

Отримання достовірних теплофізичних характеристик продуктів згоряння для всіх складів та порівняння фундаментальних і ШІ-оцінок.

4. ХАРАКТЕРИСТИКИ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

фундаментальні дослідження
і ШІ (методи дослідження)

ОСНОВНА ТЕРМІНОЛОГІЯ

Дані – спостереження або вимірювання для навчання та оцінювання моделей.

Модель – математичне подання залежності між вхідними та вихідною величиною.

Цільова змінна – величина, яку модель має передбачати.

Вхідні змінні – параметри, що використовуються моделлю для прогнозування виходів.

Навчання – налаштування параметрів моделі на основі даних для мінімізації похибки.

Валідація / Тестування – перевірка якості моделі на невідомих даних.

Похибка – кількісна оцінка відхилення прогнозу від факту

МЕТОДИ, ЯКИМИ КОРИСТУЄТЬСЯ ШІ

1) ФУНДАМЕНТАЛЬНІ

- Фізико-математичне моделювання
- Термодинамічні та хімічні моделі
- Балансові моделі
- Механістичні моделі процесів
- Гібридні моделі

2) АПРОКСИМАЦІЙНІ

- Лінійна регресія та її модифікації
- Дерева рішень
- Метод опорних векторів
- Штучні нейронні мережі
- Гаусівські процеси
- k -найближчих сусідів
- Методи зниження розмірності
- Інші методи машинного навчання

ПРОЦЕС ЗАСТОСУВАННЯ ШІ

Збір даних

експериментальні та табличні дані

Підготовка даних

очищення, нормалізація, кодування ознак

Вибір моделі та навчання

побудова та налаштування моделі

Валідація моделі

перевірка якості на валідаційній вибірці

Тестування та оцінка

оцінка на тестовій вибірці, аналіз похибок

Використання моделі

прогнозування, оптимізація, підтримка рішень

ПЕРЕВАГИ ЗАСТОСУВАННЯ ШІ

- ✓ Висока точність прогнозування складних нелінійних залежностей
- ✓ Аналіз великих обсягів даних та виявлення прихованих закономірностей
- ✓ Адаптивність та здатність до навчання на нових даних
- ✓ Поєднання з фізичними знаннями для створення гібридних моделей
- ✓ Прискорення досліджень та підтримка прийняття інженерних рішень

5. РЕЗУЛЬТАТИ РОЗРАХУНКІВ

Порівняння результатів фундаментальних розрахунків теплофізичних характеристик продуктів згоряння з підходами штучного інтелекту

Паливо	M_{CP} , кг/кмоль			T_T , К			LHV, кг			HHV, кг			j_{CO_2} , кг/МДж (LHV)		
	фунд. розрах.	ШІ- модель	Δ , %	фунд. розрах.	ШІ- модель	Δ , %	фунд. розрах.	ШІ- модель	Δ , %	фунд. розрах.	ШІ- модель	Δ , %	фунд. розрах.	ШІ- модель	Δ , %
Природний газ (базове паливо)	16.04	16.03	-0.06	2224	2236	+0.54	50.02	50.10	+0.16	55.52	55.58	+0.11	0.056	0.056	0
продукти газифікації (ПГ):															
Пелети з деревини	26.52	26.50	-0.06	1925	1944	+0.99	5.60	5.61	+0.18	6.11	6.12	+0.13	0.110	0.111	+0.91
Тріска деревини	25.62	25.62	+0.01	1912	1912	+0.04	5.37	5.37	+0.04	5.89	5.84	-0.74	0.116	0.117	+0.86
Пелети з лузги соняшнику	24.15	24.15	0	2001	1998	-0.11	6.49	6.49	-0.06	7.12	7.06	-0.83	0.103	0.103	0
Пелети з міскантуса	25.48	25.48	0	1780	1777	-0.17	4.78	4.79	+0.15	5.41	5.37	-0.70	0.108	0.109	+0.93
Шкаралупа грецького горіха	25.07	25.01	-0.25	1897	1895	-0.10	4.86	4.99	+2.63	5.30	5.40	+1.91	0.111	0.111	0
Гума подрібнена	26.36	26.36	0	1829	1829	+0.05	5.52	5.52	-0.02	6.16	6.16	-0.13	0.081	0.080	-1.23
технологічні гази:															
Коксовий газ (COG)	10.59	10.50	-0.85	2275	2260	-0.66	17.55	17.70	+0.85	19.82	19.90	+0.40	0.044	0.045	+2.27
Коксо-доменний газ (КДГ)	18.27	18.20	-0.38	2166	2150	-0.74	12.07	12.20	+1.08	13.52	13.60	+0.59	0.058	0.060	+3.45
Доменний газ (ДГ)	28.94	28.80	-0.48	1741	1730	-0.63	3.90	3.95	+1.28	4.00	4.05	+1.25	0.200	0.205	+2.50

ПОЗНАЧЕННЯ:

M_{CP} — молекулярна маса продуктів згоряння, кг/кмоль

T_T — теоретична температура горіння, К

LHV — нижча теплота згоряння, кг

HHV — вища теплота згоряння, кг

j_{CO_2} — питомі викиди CO_2 , кг CO_2 /МДж (на LHV)

Δ , % — відносне відхилення ШІ-моделі від фундаменту

ПОРІВНЯННЯ ВІДНОСНО ПРИРОДНОГО ГАЗУ

Питомі викиди j_{CO_2} (кг CO_2 /МДж, LHV) у % відносно природного газу (100 %).

- >100 % — вищі викиди CO_2 .
- <100 % — нижчі викиди CO_2 .

ПРО ПІДХОДИ

- Фундаментальні розрахунки** — фізико-математичні моделі (термодинамічні та хімічні).
- ШІ-моделі** — ансамбль методів (лінійна регресія, Random Forest, Gradient Boosting, SVM, ANN, Gaussian Process та ін.).

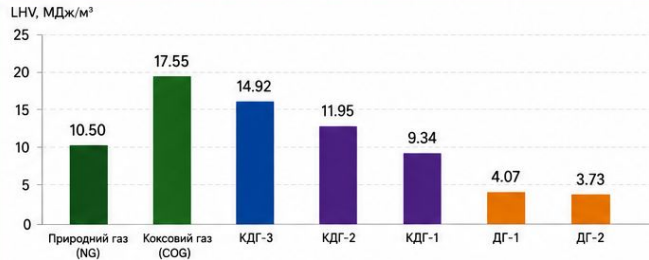
КЛЮЧОВІ ВИСНОВКИ

- ШІ-моделі забезпечують високу точність для всіх показників.
- Найбільші відхилення для j_{CO_2} у коксо-доменного газу (+3.45 %) та шкаралупи горіху (+2.63 %).
- Серед альтернативи найближчі до природного газу за j_{CO_2} — пелети з лузги соняшнику.

6. ПОРІВНЯННЯ ХАРАКТЕРИСТИК ПАЛИВ

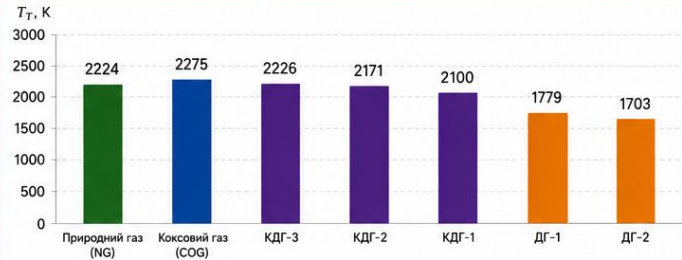
Порівняння основних теплофізичних характеристик досліджених палив з природним газом, а також між коксовим та коксо-доменним газами.

1) ТЕПЛОТИ ЗГОРЯННЯ (Нижча теплота згоряння, LHV)

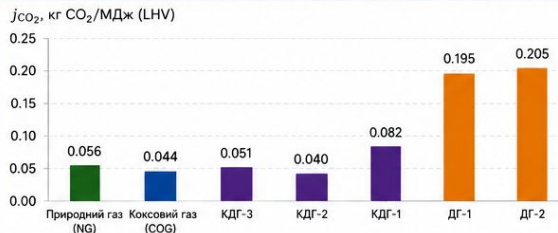
Природний газ має найвищу теплоту згоряння.
Коксовий газ — найближчий за енергетичним потенціалом серед промислових газів.

2) ТЕМПЕРАТУРА ГОРІННЯ (Теоретична температура полум'я, T_T)

Коксовий газ забезпечує найвищу теоретичну температуру горіння.
Температура доменного газу — найнижча.

3) ПИТОМИЙ ВИКИД CO₂ (j_{CO2})

Коксовий газ має найнижчий питомий викид CO₂.
Доменний газ — найвищий.

4) ПОРІВНЯННЯ КОКСОВОГО, КОКСО-ДОМЕННОГО ТА ДОМЕННОГО ГАЗІВ

Коксовий газ має найвищу теплоту згоряння.

Коксовий газ забезпечує найвищу теоретичну температуру горіння.

Коксовий газ має найнижчий питомий викид CO₂.

ВИСНОВОК:

Природний газ демонструє найкращі теплофізичні характеристики та екологічні показники.
Серед альтернативних палив до нього найближчими за параметрами є коксовий газ, а також пелети з лузги соняшнику та тріска деревини.